

Hónapló

Dalos György

Moszkva helyett Altmark

Berlin, 2019. március–április

Eörsi István szokta volt mondani, hogy kétféle ember van: az egyik majdnem lekési a vonatot, a másik majdnem eléri. Én alighanem az utóbbi csoporthoz tartozom, legalábbis erre vall az alábbi történet.

Február 11-én nekem címzett meghívást kaptam a Memorial nevű moszkvai „nemzetközi történelmi ismeretterjesztő, jótékony célú és jogvédő társaság” konferenciájára. A kétnapos rendezvénysorozatot a szervezet alapítója, Arszenij Roginszkij emlékének szentelték. A történészt a rendszerváltások időszakában ismertem meg, és budapesti látogatásakor interjút készítettem vele a már legális *Beszélő* számára. A Memorial eredetileg a sztálini korszak megtorlásaival foglalkozott, és ebbéli tevékenységét támogatta a Heinrich Böll Alapítvány, amelynek néhány évig kuratóriumi tagja voltam. 1993-ban közös rendezvényt is tartottunk Moszkvában *A KGB és az irodalom* címmel. A március 29-én kezdődő konferencia témáját így jelölték meg: „Disszidensek a Szovjetunióban, Kelet- és Közép-Európában, koruk és örökségük”. Nekem az első nap estéjén kellett volna megjelennem egy pódiumbeszélgetésen.

Megvallom, nem annyira a szereplés izgatott, arra inkább lámpalázasan gondoltam, főleg orosz aktív beszédkészségem lanyhulása okán, hanem a lehetőség, hogy viszontláthatom az orosz fővárost, diákéveim helyszínét. Alig vártam hát, hogy a friss ropogós vízum birtokában megvehessem a repülőjegyet, és szobát foglalhassak a meghívó által javasolt szállodák valamelyikében. Március elején elballagtam a Behrens-strassei orosz konzulátusra. Ott értésemre adták, hogy nem hozzájuk, hanem a Russisches Visazentrumhoz kell fordulnom, amely a közeli Charlotten-Strassén található. Ott némi várakozás után a 4-es ablaknál egy fiatal lány fogadott. Átadtam az útlevelemet és a Memorial e-mailben csatolt meghívóját. Papírjaimat szemlátomást tanácstalanul nézegette, majd több munkatársával megosztotta, s azok végül egy Alekszandr néven bemutatkozó fiatallembernél landoltak. Alekszandr roppant udvariasan azzal adta vissza a két okmányt, hogy a meghívás nem szabályos, ugyanis nem az én nevemre, hanem a konzulátus címére kell küldeni, mégpedig lehetőleg az Orosz Föderáció külügyminisztériumán keresztül. Hazamentem, és drótpostán megkértem a Memorialt, hogy ebben az értelemben változtasson a szövegen, mire arra kértek, hogy küldjem el nekik a lakcímemet és az útlevelszámomat. Két nap múlva meg is érkezett az új változat, igaz, az orosz külügy közvetítése nélkül.

A Charlotten-Strassén ügyem egy másik ifjú leány kezébe került. Hosszan nézegette a Memorial-fejlcet, majd kis sárga cédulán közölte velem, mi hi-

ányzik ahhoz, hogy kérdőívet kaphassak a vízumkérvény kitöltéséhez. Szükség van a kinntartózkodás pontos idejének megjelölésére, a vízumtípus megnevezésére (a „humanitáriust” ajánlotta), indoklásra, hogy milyen minőségben hívnak meg (ez egyébként benne volt a meghívásban). A levélnek tartalmaznia kell útlevelem részletes adatait – ezek sem hiányoztak a meghívásból –, továbbá fel kell mutatnom egy utazási biztosítást. Ez utóbbi feltételt nem egészen értettem, lévén, hogy a Memorial kifejezetten kötelezettséget vállalt négynapos tartózkodásom valamennyi költségének viselésére. Mindenesetre hazafelé menet benéztem a Techniker betegpénztárba, amelynek tagja vagyok, ám ott kijelentették, hogy külföldre csak magánbiztosítónál lehet szerződni. Nagyjából ekkor, március 10. táján kezdtem kételkedni ügyem kedvező kimenetelében.

Március 14-én ismét felkerestem a Charlotten-Strassét, és elmagyaráztam Alekszandrnak a tényállást. Erre azt mondta: ha így van, akkor otthon töltsöm ki bátran elektronikus úton a kérdőívet. Udvariisan rákérdeztem, nem kímélne-e meg az újabb fordulótól – s lám, Alekszandr hajlandó volt erre. Foglalkozásomnak a „nyugdíjast” adtam meg, mire utolsó munkahelyem iránt érdeklődött. Elhencegtem, hogy 1995-től 1999-ig a berlini Magyar Ház igazgatója voltam – a biztonság kedvéért ezt is feljegyezte. Barátosságában odáig ment, hogy az iroda fehér fala előtt maga készítette el hat vízumkérvényemet. De azért feltett egy különös kérdést, aminek akkor nem tulajdonítottam jelentőséget: nem gondolom-e, hogy helyesebb volna egy magánügynökség segítségével turistavízumért folyamodni? (Nem gondoltam, mert akkor holtbiztosan kifutottunk volna az időből.) Átvette az iratokat, kártyával befizettem a vízumdíjat, és ezúttal reménykedve tértem haza. A tájékoztatóban az állt, hogy a feldolgozás négy munkanapot vesz igénybe, így hát, ha nagyon szűkösen is, még maradt volna időm a repülőjegy és a szállásfoglalás intézésére. Sajnos a meghívón kezdőnapként a március 29. volt feltüntetve, s aznap csak egy korai Aeroflot-géppel érkezhettem volna Seremetyevóba. Figyelembe véve a két óra időkülönbséget, kicentizve értem volna el a konferencia színhelyét a pódiumbeszélgetés kezdetére.

Március 22-én Alekszandr aggodalmas arccal fogadott: a konzul számos megjegyzés kíséretében visszaküldte a kérelmemet. Legfontosabb kifogása az volt, hogy a meghívón a latin „Dalos György” megnevezés mellett cirill betűkkel az állt: „Дьёрдь Далос”, márpedig a Györgyöt oroszul másként, mint „Giorgi”, nem szabad írni, a „Dalos” pedig „Далос”. Ekkor már kissé ingerülten, bár finoman elmagyaráztam neki, hogy én ezt jobban tudom, mivel nem náluk volt kötelező nyelv a magyar, hanem nálunk az orosz, valamint hogy három orosz nyelvű könyvemem sem Giorgi Dalosz van a címlapon. Erre a konzul másik megjegyzését ismertette: kellene egy igazolás arról, hogy a berlini Magyar Ház igazgatója voltam. Felvettem, hogy a konzul ezt esetleg az orosz Wikipediában is megnézhetné, már ha akarja. Ekkor majdnem biztos voltam benne, hogy egyéb fenntartások is közrejátszhatnak az ügymenet lassításában. Alekszandr még rá is erősített a megérzésemre, ismételten rákérdezve arra, hogy nem lehetne-e mégis az orosz külügyön keresztül meghívni, bár belátta, hogy erre már nem maradt idő. Tiszteletteljesen figyelmeztetett, hogy a konzul adott esetben nem köteles indokolni a vízum elutasítását.

No már most, azt tudtam, hogy a Memorial, mint afféle külföldről is támogatott NGO, hivatalos moszkvai körökben nem örvendhet különösebb rokonszenvnek. Azt azonban, hogy egy az egyben megakadályozzák a beutazásomat, kizártnak tartottam. Nem is így történt. Két nappal a tervezett repülőút és fellépés előtt megérkezett egy furcsa tartalmú e-mail, mely szerint „Удалось дозвониться до консульского отдела: виза господину Далошу будет выдана не ранее пятницы 29/03, в 11-30 еѐ, скорее всего можно будет забрать в Визовом центре”, azaz „Sikerült telefonon elérni a konzuli osztályt. Dalosh – így s-el! – úr vízumát március 29. délelőtt fél tizenkettőnél nem korábban adják ki, és valószínűleg a Vizumközpontban lehet majd átvenni.” Amikor a Charlotte-Strassén visszakaptam az útleveletemet, benne az okafogyott vízummal, Moszkvában már javában folyt a konferencia. Alekszandr együttérzően biztosított róla, hogy megszerezte és már olvassa is az egyik orosz nyelvű könyvemet. Legalább szereztem egy olvasót, s ehhez még el se kellett utaznom Moszkváig.

*

Megint Wolfram Tschichével, teológus barátommal hahnizunk, főleg az Altmark és Brandenburg kisvárosaiban, Osterburgban, Lindstedtben, Sülzetalban. Mint már tavaly (lásd *Mozgó Világ*, 2018. június), az idén is kelet-németországi iskolákban részeltetjük az ifjú hallgatóságot roppant ismereteinkben és tapasztalatainkban. Míg azonban tavaly a „prágai tavasz” volt a téma, a mostani szeszélyes áprilisban a „disszidenciáról” és annak örökségéről beszélgetünk. Azazhogy inkább beszélünk, mert a kedves, barátságos fiatalok az 1989-es esztendőről talán még kevesebbet tudnak, mint az „emberarcú szocializmus” nevezetes szökőévről. Persze bejön a „Mauerfall”, de a Varsói Szerződés tagállamait az idén is alig tudjuk összeszedni: az NDK, Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország végül is megkerül, a Szovjetunió is összeáll, Romániáról és Bulgáriáról nem tudnak. Bejátszunk egy filmet a Charta '77 megalakulásáról. Ebben Václav Havel meséli, hogy a Plastic People of the Universe együttes pere robbantotta ki az értelmiségi ellenállást. Néhány pillanatig láthatjuk is a torzonborz, szakállas zenészeket, de Havel már, ahogy a németek mondják, „kein Begriff”, „nem fogalom” a serdülő közönségnek. Amikor Wolfram előrukkol a ténnyel, hogy a korabeli riportban a diktatúrát szelíden bíráló, kissé elhanyagoltan öltözött negyvenes férfi utóbb a Csehszlovák Köztársaság elnöke lesz, a gyerekek elismerően csettintenek, de mintha csak egy jó vicc poénját hallanák. Sovány vigasz, hogy Honeckerről, Brezsnyevről, Kádárról és Ceaușescuról sem tudnak többet.

Mi, egykori „disszidensek” (mennyire nem szerettem ezt a Nyugatról importált, Magyarországon csak az „emigráns” szinonimájaként ismert kifejezést!), egyszóval mi, egykori elnyomók és elnyomottak, kihallgatók és kihallgatottak, támogatottak, türtek és tiltottak, mindközönségesen el vagyunk felejtve, és lassan elsüllyed a kor, amelyben éltünk. Igazából már annak is örülni lehet, ha egy konzulátus persona non gratának tart bennünket, és elszabotálja a beutazásunkat.